

vi odii cum necessitate quoad exercitium, non peccare, ut probat ratio: quia, quod sequitur ex suppositione necessaria simpliciter, quoad exercitium, si cum simili necessitate sequatur, non est ullo modo liberum, nec morale, et consequenter æque non potest esse peccatum. Inde tamen non sequitur universaliter dæmonem nunquam peccare, quia multa facit, ad quæ ex vi odii non necessitatur quoad exercitium, sed contra hoc est, quia licet ad singulos actus malos (ut sic dicam) seu quoad substantiam eorum non necessitetur quoad exercitium, necessitatur nihilominus simpliciter quoad malitiam eorum, quia juxta illam sententiam non potest dæmon vitare malitiam, quam tales actus ab odio Dei ex necessitate participant; ergo actus ille, ut malus, non est liber, ac proinde nec malus moraliter, vel peccatum; nec sufficit libertas in exercitio actus, quoad substantiam ejus, ut operanti malitia imputetur, quia non tenetur dæmon abstinere ab omni actu libero, ne a necessario Dei odio inficiatur, quia illud moraliter impossibile est, nec ulla sufficiens ratio talis obligationis dari potest.

17. *Aliorum occurso.*—*Infringitur.*—Adhuc vero poterit responderi, hoc ad summum procedere de actibus ex objecto bonis, vel saltem indifferentibus: non vero de actibus de intrinseco malis ex objecto, ut sunt invidia, homicidium, mendacium, blasphemia, et similes, in quibus merito dicitur peccare dæmon, quia libere se determinat ad talia objecta, a quibus propriam malitiam habent: et ita secundum illam malitiam vere peccat dæmon, et cum sufficienti libertate, licet malitia odii Dei, si in illos etiam actus redundat, ipsi non imputetur. Sed contra hoc etiam replicari potest primo, quod supposito summo odio Dei, quale explicatum est, etiam illi actus non erunt liberi, quoad exercitium, quia dæmonis odium tale est, ut ex vi illius cupiat inferre Deo omne malum, et omnem injuriam sibi possibilem, sed quoties illos actus exercet, repræsentantur ipsi, ut media necessaria ad explendum illum pravum affectum ad Deum, quem ex necessitate habet; ergo eadem necessitate tales actus facit, et consequenter in illis non magis peccat, quam in ipso odio. Secundo: potest e contrario converti argumentum, quia si actus illi sunt liberi, poterit dæmon ab illis semper abstinere, et solos actus bonos, vel indifferentes ex objecto facere, et sine malitia, quæ ipsi imputetur: consequens autem admitti non potest, juxta ea, quæ adduximus; ergo ratio illa sumpta ex necessitate odii Dei, et absurdo funda-

mento nititur, et illo etiam posito, difficultatem non omnino evacuat.

18. *Tertia sententia assignans pro causa obstinationis dæmonum ipsum eorum primum peccatum.*—*Non satisfacit.*—Tertia principalis sententia in hoc puncto est: Primum peccatum ab Angelo in via commissum esse sufficientem causam tantæ obstinationis, ut nunquam amplius bonum opus facere possit; quia semper operantur mali Angeli in virtute illius primæ intentionis, cui immobiliter adhærent: et ideo illa sufficit, ut omnes subsequentes actus mali sint. Ita exponunt rationem D. Thomæ, in dicto art. 2, Cajetanus ibi, et Ferrara supra, et insinuat D. Thomas 2, dist. 7, q. 4, art. 2, et quæst. 24, de Verit., art. 10 et 11, et consentit Richardus supra. Sed hæc sententia satisfacere non potest; tum, quia principium illud de inflexibilitate voluntatis angelicæ, difficile est, et in sensu vero, quem habere potest, non servit proposito: ut ex supra dictis facile constat; tum maxime, quia illa ratio confundit obstinationem solius impenitentiae de peccato commisso, cum obstinatione semper male, et nunquam bene operandi, cum longissime distent. Et illa ratio licet de priori obstinatione admittatur, nihil de posteriori probat; nam solum probat, dæmonem semper, ac necessario in statu peccati esse; ex quo inferri non potest, omnem ejus actum esse peccatum, ut per se notum est. Alioqui homo existens in peccato lethali in omni actu suo peccaret, quod sine errore dici non potest. Antecedens vero patet, quia peccatum, quod dæmon in via commisit, nullo modo influit ex necessitate in omnes sequentes actus, quia nec actu permanet semper, nec per virtutem aliquam relictam influit, sed tantum habitualiter durat, quæ omnia constant ex generalibus principiis moralibus in 1, 2, traditis, vel tradendis; et ideo plura de hac opinione dicere necessarium non est: aliquid vero in capite sequenti addemus.

CAPUT XI.

QUE SIT PROBABILIOR CAUSA OBSTINATIONIS DÆMONUM, CUM IMPOTENTIA, VEL ABSTINENDI A PECCATO, VEL ITERUM BENE OPERANDI.

1. *Arguitur non videri posse dari causam obstinationis dæmonum.*—Quæ contra superiores sententias adduximus, difficiliorem nobis reddunt hujus dubitationis exitum, et nodi solutionem, quia Angelus potens est natura sua vitare peccatum, et facere aliquem actum

moraliter bonum: ergo si in statu damnationis ad utrumque factus est impotens, ex aliqua speciali causa talem impotentiam ortam esse necesse est; ergo talis causa, vel privativa, vel positiva erit: sed ostensum est, neutram dari, vel sufficere; ergo nulla est talis causa. Unde ergo est illa impotentia? Deinde, si dæmon peccat, libere agit, quia quod non est liberum, non imputatur, nec est opus morale, et consequenter non est proprie peccatum. At vero si libere peccat, poterit abstinere a peccato; ergo repugnant illa duo, scilicet, peccare, et non posse non peccare, vel bene operari, vel certe, si illa duo conciliantur, quia libertas est tantum quoad exercitium, et necessitas quoad specificationem: reddenda est causa, quæ voluntatem damnatam necessitet ad malum, quoad specificationem, relinquendo libertatem sufficientem, ut malitia imputetur.

2. *Vera assertio, obstinationem damnatorum nasci ex misero statu illi juncta desertione Dei cum fragilitate creata voluntatis.*—Dico breviter in hoc puncto, obstinationem dæmonum, et damnatorum omnium oriri ex misera conditione status, juncta naturali conditione, et fragilitate voluntatis creatæ, suis tantum viribus relictæ, sine ullo gratuito, vel morali (ut sic dicam) Dei juvamine, cum sola generali influenza, quasi physica Dei ad operandum. Hanc assertionem inter scholasticos insinuerat Gregorius 2, dist. 7, quæst. 1, art. 2, ubi duos effectus hujus obstinationis distinguit: unus est, non habere unquam actum moraliter bonum: alius est, non posse unquam carere omni actu malo, et causam prioris dicit esse carentiam omnis auxilii gratuiti. Putat enim voluntatem creatam in nullo statu posse habere actum bonum, sine speciali auxilio gratiæ; hoc autem universale principium absolute non probamus: potest autem admitti, in illo statu damnationis, propter peculiarem conditionem ejus, ut dicemus, simulque ostendimus, primum effectum ex secundo oriri. De secunda ergo parte positiva (ut sit dicam) ait Gregorius, ejus causam esse perpetuam continuationem acerbissimæ poenæ, cum actuali consideratione ejus, ac desperatione: ex quibus circumstantiis ille status consurgit, quod perinde est, ac si diceret, obstinationem oriri ex tali statu; et hanc sententiam imitatur ibi Gabriel, quæst. unica, art. 2, cap. 1 et 2, et in re idem sentiunt Scotus 4, dist. 50, art. 4 et 5, Molina, 1 p., quæst. 64, art. 2, disp. 2, Valentia, quæst. 15, punct. 1, Malonius, late et alios referens, in 2, dist. 6, disp. 13.

3. *Probat.*—*Ex conjectura.*—*Proxima conjectura Cajetanus respondet.*—Pro hac sententia merito referri potest Gregorius, lib. 9, Moral., cap. 39, alias 48, tractans enim illa verba, *ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, sic inquit: *Sanctus vir quanta sit confusio in damnatorum mente subjungit, quia ipsa quoque supplicia, quæ per justitia veniunt, ordinata procul dubio in corde damnatorum non sunt. Nam damnatus quisque, dum foris flamma succenditur, intus cæcitatibus igne devoratur, atque in dolore positus, interius, exteriusque confunditur, et infra: Ordo in supplicio non erit, quia in eorum morte atrocius ipsa confusio mente servit, ubi omnem damnatorum inordinationem, et confusionem ex pœnali statu oriri docet. Idemque sentit Bernardus, lib. 5, de Consider., cap. 12, cujus verba paulo post afferemus. A signo etiam potest assertio suaderi, quia hæc obstinatio voluntatis omnibus damnatis tam hominibus, quam Angelis communis est; ergo (ut Scotus recte colligit) valde verisimile est, causam ejus in Angelo non esse aliquam specialem proprietatem voluntatis ejus, sed esse conditionem omnibus communem; sed non est alia, nisi convenientia in statu et in communi ratione voluntatis creatæ; ergo verisimile est, hanc esse propriam causam obstinationis. Item, quia nec ex parte Dei, nec aliunde potest alia cogitari, ut ex discursu præcedentium capitum sufficienter ostenditur, vel aliter probatur illatio, quia in hominibus illa causa est sufficiens, nec alia assignari potest, ergo similis erit etiam sufficiens in Angelis; ergo frustra quæritur alia, cum difficillime inveniri, aut cogitari valeat; ad hanc autem conjecturam duo respondet Cajetanus, in d. art. 2, § *Ad objectionem autem contra consequentiam.* Unum est, obstinationem Angeli, et animæ non esse ejusdem rationis secundum veritatem, ipse tamen non explicat, in quo sit diversitas; nam effectus, qui sunt, nunquam elicere actum bonum, et a malo nunquam cessare, ejusdem rationis formalis sunt in Angelo, et anima, licet materialiter possint differre in actibus, quod nihil refert: quia etiam inter Angelos, vel animas inter se potest illa materialis diversitas inveniri. Si autem dicatur esse diversæ rationis, quoad causam, petitur principium, quia de hac diversitate est quæstio, et ab effectu colligimus, nullum esse, præsertim, cum nulla, quæ subsistere possit, assignetur. Secundo igitur dicit Cajetanus causam esse communem, scilicet voluntatis inflexibilitatem, quam dicit, in*

damnatis animabus inveniri : quia licet anima conjuncta non sit immobilis in sua electione, nihilominus separata reflexibilis est in electione sua. Additque animam hominis, qui in peccato moritur, in primo instanti separationis a corpore habere malam electionem, in qua immobilis permanet, et ita reddi obstinam eodem modo quo Angelus.

4. *Impugnatur Cajetanus.*—At hæc doctrina primum in Angelis non est solida, tum quia nec in Angelis invenitur tanta inflexibilitas in electione semel facta, ut ab intrinseco immutabilis sit, ut in libro 3, cap. 10, ostensum est : tum etiam, quia eo modo, quo firmitas electionis Angeli est fundamentum obstinationis ejus, solum est ratio congrua incapacitatis fructuosæ poenitentiae, addito justo Dei decreto, non vero est ratio obstinationis, quæ ad impotentiam bene operandi, vel a malo cessandi, sufficiens sit; neque quoad hanc partem intervenire potuit tale decretum Dei, quæ omnia in superiori capite demonstrata sunt. Deinde ille modus inflexibilitatis, prout de facto attribuitur animæ separatæ, mediante nova electione prava, et demeritoria facta in primo instanti separationis, prout Cajetanus illam ponit, nonnulla minime probanda includit. Primum est, in primo instanti separationis esse novum meritum, vel demeritum in animabus hominum, eum in eo instanti jam non sint in corpore, et Paulus dicat unumquemque judicari secundum ea, quæ gessit in corpore, et ita quoad hanc partem, reprobatur illam sententiam Ferrara 4, cont. Gent., c. 95, § *Attendendum tamen*. Secundum est, quod obstinatio animæ separatæ pendeat a libera electione mala, quam facit in instanti separationis; nam illa electio dicitur esse libera : ergo potuit anima illam non habere; ergo posset tunc non esse obstinata in malo, etiamsi in peccato mortali a corpore discessisset; et eadem ratione posset tunc poenitere, et justificari; quod si dicatur, in illo instanti esse illi denegatum auxilium ad amandum Deum, et dolendum de peccato, sicut oportet. Contra hoc instatur, quia inde equitur, talem animam in illo instanti, prius natura quam in illo aliquid vellet, vel licet nihil vellet, jam esse desertam et damnatam, ac subinde fore obstinatam, etiamsi nihil tunc eligat. Tertio, quia vel illa electio supponit obstinationem, et sic non potest esse causa ejus, vel non supponit voluntatem obstinatam, et sic poterit electio non esse mala, sed bona, et ita per illam confirmabitur talis voluntas in bono. Quod si dicatur non supponi obstinata,

et nihilominus semper male eligere in illo primo instanti, hujus determinationis ad male semper eligendum causa reddenda est : quia illamet non potest attribui inflexibilitati electionis, cum antecedit electionem ipsam : quæcumque autem alia causa assignetur, illa erit causa totius obstinationis, non inflexibilitas. Igitur tam Angelus, quam anima in primo instanti intrinseco damnationis suæ est obstinata in malo, quod immediate antea non habebant; ergo per aliquid utriusque additum, et utriusque commune obstinati redduntur, quod nihil, nisi misera conditio talis status esse potest.

5. *Pro ratione propria assertionis percurruntur circumstantiæ status damnationis primo ex parte intellectus.*—Denique ut propria ratione resolutionem nostram confirmemus, nonnullas illius status conditiones, quas Gregorius attigit, præmittere necessarium est. Prima est, quod damnati semper habent in intellectu aliquos actus, de objectis sibi valde disconvenientibus, et de se tristitiam, ac dolorem vehementem excitantibus. Hoc imprimis ostendi potest ex his, quæ de poena damni diximus : nam ad complementum ejus in ratione poenæ vitalis, ut sic dicam, actualis, consideratio necessaria est. Secundo in memoria præteritorum bonorum, quibus propter peccata perpetuo privati sunt; de quo dixit Bernardus, d. lib. 5, de Consid., cap. 10 : *Hic est vermis, qui non moritur, memoria præteritorum, semel injectus, vel potius innatus per peccatum, hæsit firmiter nequaquam deinceps avellendus*, etc., quibus indicat non solum in habitu, sed etiam in actu illam memoriam esse perpetuam, ita ut ab illa cogitatione cessare non possint damnati, etsi velint; quod etiam indicavit Soto 4, dist. 50, art. 4, in finem conclus. 4, et concl. 5, estque consentaneum verbis Sapientis, Sapient. 4 et 5, et ex sequentibus apparebit quam verum sit.

6. Tertio eadem conditio cernitur in perpetua cognitione, et quasi sensatione illius poenalis actionis ignis, cui perpetuo subjecti sunt, ut postea videbimus. Coguntur itaque ut semper actu considerent, et (ut sic dicam) vitaliter sentiant, ac percipiant poenam illam, simulque ac eadem necessitate vident turpitudinem suam tam culpæ, propter quam sic puniuntur, quam poenæ, ac deformitatis, quam ab igne patiuntur; unde Bernardus supra cum dixisset : *Damnatos ab omni vidente videri, ut pro multitudine intuentium sit confusio multa*, subjungit : *At nullus de tanta multitudine spectantium molestior oculus suo cujusque; non est molestior oculus sive in celo, sive in terra, quem*

tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit, non latent tenebræ, vel seipsas. Ratio autem ex principio fidei est evidens : quia illa poena, ut est poena sensus est æterna, juxta verbum Christi Domini, *ibunt hi in supplicium æternum*; ergo sicut non potest cessare, ita nec intermittere, quia pro aliquo saltem tempore cessaret, quod etiam æternitati repugnat. Non potest autem illa poena, ut est poena sensus, semper, ac continue durare, nisi ejus apprehensio, et cognitio perpetuo ac necessario duret; ergo malus Angelus, et omnis damnatus, semper actionem ignis in se, suamque turpitudinem, ac deformitatem intuetur, atque de illa cogitat.

7. *Predictæ cogitationes sunt necessarie.*—Unde necesse est, ut hæc apprehensio, et cogitatio non sit libera, alioqui esset in potestate Angeli illam poenam suspendere, et consequenter se ab illa poena liberare, saltem ut est poena sensus, quod est contra illius poenæ æternitatem (ut dixi); unde autem necessitas illius cogitationis oriatur, non constat. Aliqui hoc referunt in vehementiam doloris, quæ illos facit semper esse intentos; sed hoc non satis considerate dictum videtur : quia dolor est actus appetitus; ergo supponit attentionem intellectus, et cognitionem actualem objecti doloriferi; ergo dolor non potest esse prima radix talis attentionis, seu cogitationis, cum potius sit ejus effectus. Aliter ergo potest illa necessitas explicari; quoniam actio ignis in dæmone necessaria omnino est, quia non pendet a voluntate patientis, sed Dei punientis, et Deus ex absoluto decreto, et immutabili, illo igne, ut instrumento utitur ad torquendum dæmonem. Posita autem illa actione in Angelo recepta, vel secundum formalem rationem passionis, seu mutationis, et viæ, vel etiam secundum terminum suum, Angelus statim necessario considerat mutationem in se factam, et quamdiu illa durat, consideratio ejus durat, vel ab intrinseco, vel quia, ut supra libro secundo diximus, Angelus necessitate naturali cognoscit seipsum intuitione perfecta, qua omnem mutationem in se factam simul cognoscit, vel certe, quia ille ignis, ut instrumentum Dei tanta efficacia immutat non solum substantiam, sed etiam intellectum Angeli, ut illum majori necessitate cogat ad suam combustionem percipiendam, quam ignis hic elementaris cogat sensum hominis ad percipiendam calefactionem suam. Vel denique quia Deus ipse immediate, et per se necessitet damnatum ad hujusmodi cogitationem, in illa enim nulla

ratio mali culpæ invenitur, sed solius poenæ, quam justus Deus per se infligere, vel ad illam necessitatem immittere facile potest, si velit.

8. *Deinde percurruntur circumstantiæ damnationis ex parte voluntatis.*—Secunda circumstantia, seu conditio damnatorum est, quia semper, ac necessario habent aliquos actus voluntatis, quibus maxime affliguntur; unus est tristitia de bonis amissis, et præcipue de beatitudine perdita, et præterea dolor ille quasi sensibilis resultans ex perceptione illius mali, quod ab igne patiuntur. Qui quidem dolor revera est tristitia voluntatis, et non appetitus sentientis, cum hic in puro spiritu non detur, sed vocetur dolor quasi sensibilis, quia sequitur ex reali actione ignis, ad eum modum quo in corpore ex nimia calefactione ignis sensus percepta, dolor in appetitu resultat, ut infra explicabitur. Quod autem ille actus tristitiæ sit perpetuus, ac proinde immutabilis, et necessarius in dæmone, eodem modo probari potest, quo de cogitatione id ostendimus, quia poena illa per dolorem consummatur in ratione poenæ sensus; non potest ergo hæc poena, ut talis est, esse perpetua, nisi actus ille doloris perpetuus sit, est autem certum poenam sensus esse perpetuam, ac necessariam; ergo, et dolorem illum. Et propter hunc præcipue actum videtur dicere Bernardus supra : *Quid tam pœnale, quam semper velle, quod nunquam erit, et semper nolle, quod nunquam non erit?* Illa enim tristitia non est nisi quædam fuga illius mali, ac detrimenti, quod ab igne semper damnatus patitur, quæ fugare vera est nolitio quædam illius mali, quod nunquam non erit, et virtualis voluntas contrarii status, seu beatitudinis saltem in communi, quæ in tali persona nunquam erit.

9. Alius actus voluntatis, quo maxime affligitur spiritus damnatus, est desperatio evadendi poenas illas, aut illarum diminutionem obtinendi. Quia, ut Bernardus dixit : *Damnatus in æternum non obtinebit, quod vult, et quod non vult, in æternum nihilominus sustinebit.* Hanc autem æternitatem sui status, et impossibilitatem evadendi illum, dæmon optime novit, et vel invitatus credit, semperque illam considerat, ac præsentem habet; ex hac autem consideratione desperatio nascitur, nam de re judicata impossibili spes esse non potest, ex acerbitate autem doloris, et tristitiæ cum desperatione, impatientia cum magna mentis perturbatione oritur; nam, ut dixit Gregorius, lib. 9, Moral., cap. 39, alias 48 : *Dum damna-*

tus quisque foris flamma succenditur, intus cæcitatibus igne decoratur, atque in dolore positus intus exteriusque confunditur, ut sua deterius confusione crucietur, et infra, Illic et dolor dilaniat, et pavor angustat. Est enim valde naturalis hic modus impatientiæ, nec in magnis calamitatibus, et doloribus sine magna moderatione animi, et vehementi cogitatione honesta cohiberi potest: in dæmonibus autem tum propter desperationem nulla esse potest cogitatio, quæ impatientiam cohibeat: et ideo credibile cum magna perturbatione, se ex impatientiæ metu vehementer agitari.

10. Unde ulterius addit Soto, d. art. 4 et 5: *Sicut ex visione Dei sequitur in beatis confirmatissimus ipsius amor, ita in damnatis ex consideratione suæ miseriarum sequi obstinatissimum odium Dei, quo velut hostem eum perpetuo prosequuntur; et rationem reddit, quia damnati solum apprehendunt Deum in effectibus suæ justitiæ, quos in se experiuntur, nimirum, quia relegati a regno perpetuis cruciatibus in exilio torquentur; unde fit, ut illum cogitent sub ratione cruciantis, et summum malum inferentis, ideoque obstinatissimo eum odio habeant. Oportet autem in hac ratione supponere apprehensionem illam Dei, sub prædicta ratione mali esse perpetuam, ut odium perpetuum esse possit: fit autem id ex dictis verisimile; quia damnati perpetuo cogitant de pœna, et desperata miseria sua; ergo necessario cogitant de auctore, et causa ejus: sicut ergo Angelus cognoscens seipsum necessario cognoscit Deum, ut causam sui esse, et sub illa ratione de illo actu cogitat, ita apprehendendo pœnam suam, Deum ut auctorem ejus apprehendunt: et ita de illo tanquam de hoste, et inimico semper cogitant; ex hac ergo prava dispositione perpetua intellectus, et voluntatis dæmonis, necessitate quadam naturali fit, ut in omnibus aliis actibus suis prave operetur.*

11. *Scotus contra dicta de voluntate damnatorum insurgit.* — Prius vero quam illationem hanc comprobemus, difficultates occurrentes circa jactum fundamentum expendendæ sunt; nam imprimis Scotus 2, dist. 7, quæst. unica, § *Restat nunc*, probabile putat, posse dæmonem ex libertate suæ voluntatis omnes actus ejusdem voluntatis suspendere, vel collective, vel saltem divisive. Priorem partem suadet, tum ex Augustino, lib. 1 Retract., c. 22, dicente: nihil tam est in potestate voluntatis, quam ipsum velle, tum etiam quia voluntas potest omnem inferiorem potentiam sibi subjectam

ab omni actu suspendere; ergo multo magis seipsam. Alteram vero partem probat, quia saltem nullus determinatus actus potest esse perpetuus in voluntate, quia potest totum conatum ad alium actum applicare, et consequenter ab alio cessare, quia non potest utrumque simul elicere. Ergo falsum supponimus, dicentes, habere dæmonem ratione status aliquos pœnales actus voluntatis omnino immutabiles. Verumtamen sententia Scoti generatim, seu universaliter sumpta in dæmonibus probabilis non est; nam in damnatis distinguendi sunt duplices actus voluntatis. Quosdam appello pure pœnales, quia non includunt ex se deordinationem a recta ratione, ut est dolor, seu tristitia de malo præsentis, et displicentia de amissione felicitatis, et desperatio evadendi ab illo statu, divina potentia, et voluntate absoluta in æternum supplicium destinato; alios actus voluntatis damnatorum voco non pure pœnales, sed aliquam deordinationem contra rectam rationem includentes, ut sunt impatientia, et ira contra Deum, et odium ipsius, vel appetitus vindictæ, invidia, et similes.

12. *Censura contra Scotum quoad actus voluntatis pure pœnales.* — De actibus ergo mere pœnalibus non potest sine errore negari, quin ex vi illius status sint necessario, ac immutabiliter in dæmone. Ita docuit contra Scotum Bassolis, in 2, dist. 7, q. 1, art. 3, et ibi Gregorius, q. 2, contrarium damnat, cum tanta exaggeratione, ut dicat priorem, quoad hanc partem, esse Scoti sententiam, quam Origenis: quia Origenes dixit Deum liberaturum aliquando dæmonem ab illo statu: ex sententia vero Scoti sequitur, ipsum dæmonem posse se ab omni pœna sensus liberare. Sequela probatur, quia sine displicentia, et tristitia nulla est pœna sensus, imo juxta principia ejusdem Scoti (ut capite quinto vidimus) sublata tristitia, seu dolore non relinquatur vera ratio pœnæ; ergo si dæmon potest se privare omni actu voluntatis, potest se privare omni dolore, quia est actus voluntatis; ergo potest se eximere ab illa pœna, vel ad tempus, vel etiam semper, pro sua libera voluntate. Consequens autem est contra Scripturam, quæ docet pœnæ illius æternitatem, etiam ut est pœna sensus, sicut vidimus.

13. *Occurritur aliqua ex parte pro Scoto.* — Verum est tamen, non esse ita certum, illos actus esse ab intrinseco, necessarios voluntati dæmonis etiam supposita pœna damni, vel nocuamenti quoad solam carentiam visionis, vel actionem ignis, quod fortasse præcipue voluit

Scotus: nam in Reportatis, eadem 1 dist., quæst. 3, ait dæmones necessario tristari, quia Deus in eis facit tristitiam, quam ipse putat in passione, et non in actione consistere: quod falsum est, ut in tractatu de Anima traditur. Posset tamen dici necessitatem ex Deo provenire, licet non sine cooperatione voluntatis; quidquid vero de hoc sit, neganda non est absoluta necessitas talium actuum, saltem ex divina efficacia determinante voluntatem dæmonis ad similes actus; quod nunc nobis sufficit, et facile fieri potest: quia talis actio Dei est secundum justitiam ejus, et non est contra bonitatem, quia nec in sua voluntate, nec in tali objecto volito aliquid contra rectam rationem includit. Inter hos etiam actus numero desiderium carenti pœna illa, et appetitum elicium propriæ beatitudinis, quia isti valde naturales sunt, nec malitiam, aut inordinationem per se includunt; unde non probo, quod Gabriel ait, illos actus in dæmone esse malos, quia sunt contra absolutum decretum voluntatis Dei, cui Angelus se tenetur conformare. Sed non ita est, quia non tenetur quis semper conformari divinæ voluntati in volito materiali; et in hoc tantummodo discrepant illi actus a decreto Dei, per se loquendo, et ideo potest Deus illos actus immittere.

14. *Esto actus voluntatis damnatorum sint ab extrinseco tantum necessarii Scoti motiva non urgent.* — Sed instant alii, quia non satis probatur dæmones semper ac necessario habere hos actus, vel actum tristitiæ. Respondeo, etiamsi non probetur sufficienter necessitari ad illos ab intrinseco, nihilominus absolute satis probari saltem tristitiam esse necessariam ex pœnæ sensus perpetuitate, etiamsi oporteat Deum inferri voluntati talem necessitatem, ut declaravi; unde consequenter dico, displicentiam pœnæ, vel appetitum beatitudinis in tantum esse necessarios actus, in quantum vel non potest sine illis esse tristitia, vel non erit tam gravis, et acerba, quantum juxta decretum divinæ justitiæ esse convenit; et ita contra necessitatem talium actuum non procedunt motiva Scoti. Nam imprimis non recte indicatur axioma Augustini, *Nihil tam est in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas.* Tum quia Augustinus in illo loco expresse loquitur de voluntate in statu viæ existente; tum quia etiam de illa dicit, velle quidem esse in ejus potestate, sed hanc potestatem ad bonum velle dari a Deo per gratiam; tum etiam, quia alias nec amor, et gaudium beatorum esset actus perpetuus, et immutabilis; tum denique quia de

ratione actus voluntatis, absolute, et quasi essentialiter loquendo, non est quod sit liber, sed quod sit voluntarius, et ideo non potest voluntas cogi, potest tamen necessitari, ut in materia de Gratia ostendetur. Unde ad alias Scoti probationes respondemus, ad priorem falsum esse assumptum, quia non potest dæmon suspendere omnem actum intellectus, quo se et miseriam suam, et turpitudinem, afflictionemque considerat, ut ostensum est. Ad posteriorem etiam negatur assumptum: nam cum voluntas necessitetur ad actum gaudii, vel tristitiæ, sive ab objecto, sive a Deo extrinseco agente necessitatur, non potest ad alios impossibiles trahi, quia ab efficacia causæ necessitatem inferentis impeditur.

15. *Quoad actus vero non pure pœnales pro Scoto amplius arguitur eos non elici necessarios a damnatis.* — At vero de actibus, qui non sunt mere pœnales, sed aliquem proprium defectum contra rationem habent, ut est, verbi gratia, odium Dei, vel ira, et vindicta contra ipsum, aut odium, et invidia contra hominem, major est difficultas, quia in his non potest necessitas a Deo specialiter provenire, ut ostendimus. Neque ex sola consideratione summæ miseriarum propriæ, etiamsi actu semper consideretur ut a Deo proveniens sine spe alicujus remedii, aut mitigationis in pœnis, potest necessitari voluntas quoad exercitium ad odium perpetuum Dei. Nec est bona æquiparatio cum amore, quam Soto facit: quia necessitas amoris provenit ab objecto, quod revera est infinitum bonum, et ipsa bonitas per essentiam clare visa. At vero ad odium non præcedit infinita malitia in objecto, imo nec vera ratio mali universalis, ut sic dicam, sed tantum ratio punientis, quæ licet in ordine ad proprium commodum sub ratione mali apprehendi possit; tamen simpliciter non potest vere judicari malum, cum punitio justa sit; et ideo non invenitur in illo objecto sufficiens ratio ad inferendam voluntati necessitatem quoad exercitium.

16. Quod si hoc verum est de odio, eadem ratione etiam de invidia, vindicta, et similibus verum erit. Et consequenter ex conditione talis status non poterit colligi necessitas absoluta, vel semper peccandi, vel nunquam bene volendi. Prior pars patet, quia quoad illos actus procedit objectio Scoti, quod poterit dæmon suspendere omnes hos actus peccaminosos pro sua libertate, quia in illis Deus non infert specialem necessitatem, nec ab alia causa provenire potest, ut ostensum est. Ergo cessando ab omnibus illis, poterit dæmon aliquan-